Список використаних джерел

1. Біблія. – Ukrainian Bible United Bible Societies, 2000.
2. Білоус Н.В. Феміністична проблематика прози Ольги Кобилянської // Українська мова і література в школі. – 1999. – №1. – С.36 – 39.
3. Грушевський М. "Царівна" / АИВ. – 1898.
4. Кобилянська О. Людина. Царівна. – Київ: Молодь, 1979. - 357с.
5. Історія української культури. – Київ, 2001. Т. 1. Мова.
6. Огієнко І. Історії української літературної мови. – Київ, 2001
7. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К., 1999.
8. Савчук Б. Жіноцтво в суспільному житті Західної України (остання третина XIX ст. – 1930р.) – Івано-Франківськ, 1999.
9. Теліга О. Якими нас прагните?// Окраю мій: Твори, документи. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 1999, - С. 85 – 97 .
10. Філоненко С. Переживання кінця в сучасній українській прозі. // Молода нація: Альманах. – 1999. – № 12. – С. 296 – 309.
11. Jane Austen. Pride and Prejudice. – Oxford University Press, 1990.
12. Jane Austen. Mansfield Park. – Oxford University Press, 1994.

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню природи феміністичного духу на основі порівняльної характеристики жіночих персонажів романів англійської письменниці Джейн Остін та повістей "Царівна" та "Людина" Ольги Кобилянської.*

Ключові слова: *роман, повість, освіта, соціальне середовище, ідеал.*

Summary. *Investigation of the nature of the feminist spirit based on the comparison of heroines of J. Austen' novels and O. Kobyl'yanska' stories "The Princess" and "The Man" is under consideration of the article.*

Key words: *novel, story, education, social environment, ideal.*

УДК 811.112. 2' 27

Казимір В.О.

ТЕМАТИЧНА ГРУПА "ЕКОНОМІЧНА ЛЕКСИКА" У ВОКАБУЛЯРІ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ

На межі двох тисячоліть стан вивчення мови як соціального явища характеризується зосередженням уваги дослідників на розв'язанні питань, що мають безпосереднє або опосередковане відношення до проблеми мовного динамізму, яка визнається сьогодні однією з магістральних у мовознавчій науці.

Тому актуальність даної статті визначається, по-перше, загальною тенденцією в сучасній науці про мову до дослідження та осмислення динамічних процесів у мові, а, по-друге, вивченням лексико-семантичних, структурних ознак у механізмі формування лексикону сучасної німецької мови. Відомо, що однією з характерних властивостей динаміки мови є нерівномірний розвиток її окремих складових. Закон історичного розвитку мови полягає в тому, що різні сторони мови – словниковий склад, її граматична будова та звуковий склад змінюються та розвиваються неоднаковими темпами. Інтенсивніше всього змінюється та розвивається словниковий склад мови. Лексика є основним аспектом мови, якого в першу чергу торкаються усі зміни у мові, продиктовані розвитком суспільства та мовною модернізацією. Лексика докорінно відрізняється від інших аспектів мови саме тим, що слова народжуються щоденно, ... лексика збагачується ...не тільки шляхом збільшення числа слів, створених при використанні внутрішніх ресурсів мови, але й завдяки засвоєнню лексичних елементів інших мов". Так, англійська мовна система, своєрідно відреагувала на появу та виокремлення нового фрагмента з нової сфери людського пізнання – космонавтики. Вона запозичила нові лексичні одиниці з російської мови: *lunokhod, planetekhod, sputnik,* завдяки чому заповнила лакуни, які утворилися на англійській лексичній карті. Лише пізніше викарбувалися власні терміни космонавтики: *spacelab, spaceplane, spacefaring.*

Поряд з цим процесом відбувається вихід з активного слововжитку слів, які позначали предмети та явища, що втратили свою спеціальну та функціональну значимість. Поступовий характер розвитку мови, поступове накопичення елементів старої якості – все це призводить до того, що як мова в цілому, так і її словниковий склад зокрема, в кожну історичну епоху являє собою продукт цілої низки епох, в якому стабільні елементи співіснують з новими елементами як "своїми", так і запозиченими.

Отже, лексика – це та сторона мовної системи, яка перша реагує на зв'язки з іншою мовою, а також на всі процеси, які відбуваються в позамовній дійсності: соціальні зміни в конкретному соціумі, різнобічні контакти з носіями інших мов, зміна військової орієнтації тощо. Поряд з цим, лексика не в змозі в своєму існуючому складі відобразити всю безмежність людського досвіду і навколишньої дійсності, завдяки чому лексична система в цілому завжди відкрита для інновацій й для проникнення іншомовних елементів.

Така проникність лексичної структури мови вміщує її найбільш відкритий характер порівняно з іншими рівнями мовної структури. Включення нового елемента в структуру лексики "...призводить до мінімального обурення існуючих системних відношень". Оскільки потреба в таких інноваціях може виникати при будь-якому акті спілкування, то вона повинна задовольнятися негайно. У зв'язку з зазначеним вище, відкритість лексико-семантичної системи є одна з важливих властивостей мови, тому що вона забезпечує безперервність розвитку і функціонування. Завдяки цій властивості мови, в будь-який момент, як тільки в лексико-семантичній системі мови виникає почуття неадекватності, у розпорядженні мовця є всі засоби для її ліквідації.

Як вже зазначалося вище, лексичні ресурси мови щільно пов'язані з характером діяльності її носіїв і її оточенням. Різка зміна того чи іншого соціального чинника (переселення в іншу країну) зумовлює появу цілої низки лінгвістичних проблем. Перш за все є помилковим припущення мовців, що загальна сукупність значень, які складають систему змісту мови, є однаковою у різних мовах. Вітчизняні та зарубіжні мовознавці визнають, що вивчення лексичних систем пов'язано з низкою системних характеристик не лише суто лінгвістичних, психолінгвістичних, лінгвокультурологічних тощо, які тісно взаємодіють між собою. У новому середовищі виявляються також і географічні, соціально-політичні, етнографічні, історичні та інші особливості. Вони зумовлюють своєрідність словникового складу і семантичної будови мови, яка задовольняє потреби місцевого населення. Багатьом реаліям не вдається знайти еквівалентні найменування, їх доводиться описувати або тлумачити, а в деяких випадках запозичувати назви з іншої мови. Це створює умови для інтерференції мови, які більш тісно пов'язані з даною дійсністю.

Потреба в постійних лексичних інноваціях є органічною властивістю кожної мови. В той час, коли одномовці задовольняють цю потребу головним чином за рахунок внутрішніх ресурсів своєї мови, двомовці мають у своєму розпорядженні другу мову як готове джерело мовного матеріалу. Одиниці цієї мови, по-перше, вже випробувані в практиці спілкування і навіть засвоюються через цю практику; по-друге, ці одиниці вже мають суспільно закріплений зв'язок з явищами, які потребують позначення.

З огляду на те, що слова кожної мови взаємозв'язані структурними відношеннями, поповнення словникового складу за рахунок ресурсів інших мов не залишається без наслідків для приймаючої сторони. "Загальний закон про системність явищ мови щодо проблеми запозичень, – зазначає І.В. Арнольд, – можна сформулювати таким чином: будь-яка зміна в словниковому складі мови у вигляді проникнення іншомовних запозичень призводить до семантичних або стилістичних змін у словах і зрушень в синонімічних групах" [4].

Так, іменник *das Budget* "кошторис доходів та витрат держави, підприємства або установи" був запозичений з англійської мови ще в 1800 році через французьке посередництво і тому вживається в німецькій мові з французькою вимовою. Англійське слово *budget* розвинулося з давньофранцузького *bougette* "гаманець, сумка" – зменшена форма від *bouge* "сумка, сундук" [11]. В англійській мові вираз *to open one's budget* позначало "відкрити свої наміри" (буквально: відкрити свою сумку). Цей вираз використав навмисно у своїй щорічний промові перед парламентом англійський міністр казначейства, в якій висловив свої наміри щодо доходів та витрат на наступний рік. З того часу *budget* почало вживатися в англійській мові як економічний термін на позначення "фінансове планування" [11]. У німецькій мові, крім запозиченого термінологічного значення, ця лексема вживається в розмовній мові з стилістичним відтінком жарту. Отже, запозичення *das Budget* в німецькій мові набуло ще й певної емоціонально-експресивної ознаки. Ця лексема адаптувалася в німецькій мові і є частиною багатьох складних слів (*Budgetdefizit, Budgetpolitik*), не дивлячись на те, що поряд існує німецька лексична одиниця *der Haushalt*.

Отже, лексика є найбільш схильною до контактних змін стороною мовної системи, тому що вона має найбільш відкритий характер у порівнянні з іншими мовними рівнями. Особливо легко

проникають запозичення в найменш структуровані периферійні ділянки лексики, наприклад, галузеву термінологію. Ці лексичні запозичення призводять до розвитку в мові синонімії, до зрушень у семантичній системі, скорочення об'єму змістовної структури слова у випадку його багатозначності або спеціалізації значення запозичення. В окремих випадках запозичуються словотвірні суфікси.

В спеціальній лексиці особливо активною є тенденція до інтернаціоналізації. В галузі політики, науки та техніки відбуваються міжнародні зв'язки, і тому питання про взаєморозуміння людей різних націй і мов вважається важливим. Не говорячи вже про з'їзди, конференції, хоча б обмежитися питанням читання спеціальної літератури; спільність термінології, навіть при різному фонетичному або граматичному оформленні дає змогу зрозуміти зміст при читанні книги, статті з даної спеціальності на іноземній мові.

Так склалося в німецькій мові історично, що фахова лексика деяких галузей була сформована починаючи з XVII ст. на основі романських мов. Так, і досі відчувається в термінології політики і дипломатії суттєвий вплив французької мови (*Attache, Kommunique*), у фаховій лексиці музики домінують запозичення з італійської мови: *Allegro, Fagott, Balett, Kantate, Oper*. Фахова лексика військових теж базується на численних запозиченнях з різних романських мов: з французької *Armee, Bataillon, Fort, General, Marschall, Train, attackieren*; з італійської *Artillerie, Granate, Kanone*; з романських мов, без вказівки на точне походження *Adjutant, Bombe, Brigade, Kaliber, Major, Spion* тощо [11].

Починаючи з XIX ст. домінує вплив англійської мови, як її британського варіанта, який переважав спочатку, так і американського, який у XX ст. став пріоритетним, на лексику різних галузей, наприклад, сучасних великих індустрій, транспорту, економіки, а також інших гілок науки та техніки. Про зростаюче розповсюдження англійської мови у фаховій лексиці медицини, наприклад, засвідчує той факт, що в 1976 році в Швейцарії 65% і в ФРН 35% з усіх медичних журналів були надруковані англійською мовою. У фаховій лексиці обчислювальної техніки панувала також англійська мова: *Codecombination, Computer, Plotter, Programmadreβlabel* тощо. Використання електроннообчислювальних машин в науці, техніці, економіці і транспорті сприяло також інтернаціоналізації термінології. Інформаційні і документаційні системи, детерміновані обчислювальною технікою, вимагали ліквідації синонімії та полісемії в усіх термінологіях, при цьому слід зауважити, що однозначність та усунення полісемії, синонімії і метафоризації настільки залишається далекою ідеальною метою, наскільки розвиваються наші знання і спілкування у фахових галузях.

Тенденція до інтернаціоналізації не виключає, що існує німецька фахова лексика – особливо технічна, в якій до сьогодення незначну роль відіграють іншомовні елементи, яка відповідну лексику заповнила німецькими назвами, наприклад, у будівельній техніці (земляні роботи, будівництво кам'яних та дерев'яних споруд, вулиць та водопроводів), техніка виробки шкіри та пошиву готового одягу, гірнича справа тощо. У сучасних фахових мовах нерідко зустрічаються поряд з рідними назвами назви іншомовні на позначення одного й того ж самого терміна: пор. *Linguistik / Sprachwissenschaft, Kropf / Struma, Trend / Richtung, Tip / Hinweis, Budget / Haushalt, Cash / Bargeld, Change / Tausch, Claim / Reklamation, Damage / Schaden, Import / Einfuhr* тощо. Це стосується таких галузей науки як медицина, біологія, хімія, мовознавство та інші, спеціальна мова яких створюється паралельно на національній та запозиченій основі, обидва варіанти спеціальної лексики діалектично взаємодіють. Якщо в одній мові відсутня лексична одиниця, що адекватно передає яке-небудь поняття, її запозичують із паралельної мови: *Dispatch, Clearing, Voucher, Management, Charter, Trademark, Boom* тощо.

Отже, щоб задовольнити нові потреби, які постійно виникають у суспільстві у зв'язку з загальним прогресом науки, культури та техніки, мова повинна не лише репродукуватися, але і пристосовуватися до нових потреб, видозмінюватися. У зв'язку з цим, жодна сторона мови, особливо лексична, не залишається поза оновленням та вдосконаленням. Таким чином, мова визнається в сучасній лінгвістиці як соціальне явище, яке історично розвивається і ніколи не буває і не може бути абсолютно стабільним як динамічна система, яка в кожен момент свого функціонування перебуває в стані відносної рівноваги.

Мова є одним із найскладніших об'єктів пізнання, оскільки вона сама виступає одним із знарядь пізнавальної діяльності. Розвиток лінгвістичних досліджень кінця XX – початку XXI ст.. характеризується зростанням інтересу до проблем сутності та чинників мовної еволюції. Історично змінність мови – найістотніша її риса, іманентна властивість. Зумовлена безперервним процесом пізнання, зростанням потреб номінації й комунікації, мова постійно вдосконалюється не тільки у своїй структурній організації, а і в плані змісту.

Змінність літературної мови невіддільна від лексичних та інших інновацій. Сприймання неологізмів залежить від мовної свідомості носіїв мови. Лексико-семантична система німецької мови поповнюється великою кількістю різноманітних інновацій.

Поняття неологізмів можна звести до двох формулювань: 1) неологізми – це слова або мовні звороти, створені для нового предмета, явища чи вираження нового поняття і 2) неологізми – це слова, а також їхні окремі значення, сполучення слів чи вислови, які або з'явилися в мові на певному етапі її розвитку і новизна яких усвідомлюється мовцями (загальномовні неологізми), або були вжиті тільки в якомусь тексті, ситуації спілкування чи в мові певного автора (стилістичні, або індивідуально-авторські, неологізми – оказіоналізми).

Слід зазначити, що дефініціями неологізмів за денотативною ознакою (позначення нових реалій) або за стилістичною (ефект новизни) не вичерпуються різновиди всіх неологізмів, а їх визначення за ознакою відсутності в словниках не відбиває ознак неологізації. Хоч значна кількість нових мовних одиниць виникає для позначення нових речей та явищ, для вираження нових понять, водночас досить типовими є випадки, коли та сама річ, те саме нове явище має не одну назву, а кілька. Це зумовлено актуальністю певного поняття чи реалії в певному соціальному середовищі, в певний період функціонування мови.

Функціонування сучасної німецької мови безпосередньо пов'язане з процесами неологізації. Потреба в називанні нових понять і реалій науково-технічного, політичного, культурно-освітнього життя суспільства спричиняється до якісних змін у складі тематичних груп лексики. На кількісному і якісному складі цих груп позначається розширення міжнародних економічних, суспільно-політичних та культурних контактів з іншими державами, тенденція до співвіднесеності лексико-семантичної системи німецької мови та лексико-семантичних систем провідних мов світу. З'явилася нагальна потреба в номінації численних нових реалій і понять. В німецькій мові останніх десятиліть виникли також нові групи інноваційної лексики. У зв'язку з цим потребують детального аналізу основні тематичні групи неологізмів, які виконують номінативну, пізнавальну й експресивно-емотивну функції.

Економічна лексика є яскравим свідченням того, що між окремими шляхами розвитку словника існує постійна взаємодія, напр.., між запозиченням та словотворенням, словотворенням та зміною значення слів та ін.. Пов'язані між собою й різні види семантичних процесів, напр.., процеси метафоризації та детермінологізації.

Сфера економічного життя, яка породила велику кількість неологізмів в останні десятиліття, дійсно була сферою бурхливого розвитку, радикальних змін, пов'язаних з розповсюдженням та реалізацією в практичному житті економічних теорій, з глобалізацією бізнесу, з переходом багатьох країн до ринкової економіки, з постійним прагненням підвищення ефективності роботи економіки або її окремих ланок. Значна концентрація неологізмів спостерігається навколо понять, пов'язаних з реорганізаціями ділових підприємств, з управлінням економікою, людськими ресурсами, з впровадженням сучасної інформаційної техніки.

Ця сфера завжди була важливою сферою прогресу, але саме в цей період вона зазнавала докорінних змін. В 80-90 ті роки створюються або розповсюджуються нові економічні теорії, напрямки економічної політики, нові галузі економічної науки.

Це стосується, наприклад, економічної теорії про необхідність контролю за грошовим обігом для стримання інфляцій та безробіття, політики невтручання держави в економічне життя, практичної лінії економічного розвитку, яка спрямована на створення пільг та привілеїв підприємцям, заможним класам, з розрахунком на те, що така політика призведе і до поліпшення стану незаможних верств населення.

У другій половині 90-х років в Німеччині досить популярною стає концепція створення економічної системи, яка передбачає залучення широких верств населення до управління цією системою, перетворення звичайного громадянина в хазяїна економічного життя, розповсюджується ідея, що розвиток сучасної інформаційної техніки скасує посередницькі організації, які стоять між виробником товарів та послуг та споживачем.

В умовах інформаційної революції економічно розвинутими країнами стають країни з високою часткою інтелектуальної праці, країни, в яких головною економічною діяльністю є створення, збігання та використання наукових знань, з економікою, яка базується на інформаційній техніці, з розвинутими галузями, що займаються одержанням, збіганням та розповсюдженням знань, наукової інформації.

Переважна більшість економічних терміноодиниць із вузькоспеціальних поступово стають узуальними, загальнонародними, тобто нормалізуються і кодифікуються. Йдеться насамперед про інтернаціоналізми – європеїзми (переважно з англійської мови та її американського варіанта), які становлять велику групу, що повсякчас поповнюється.

У нашому дослідженні ми виокремили такі основні концептосфери економіки:

1) банківська справа;

2) підприємництво;

3) біржові операції;

4) зовнішня торгівля;

5) внутрішня торгівля;
6) підприємницька діяльність;
7) виробнича діяльність;
8) страхування;
9) транспортні перевезення;
10) оподаткування .

Економічне життя багатьох країн в останні десятиліття проходило під знаком переходу від планової, адміністративно-командної економіки до ринкової; пов'язані з цим переходом явища та поняття відбиваються в значній кількості інновацій. З'явилася так звана "торгівельна" лексика: abverkaufen, der Average, beangaben, der Geschäftsvororgang, das Handelsgewicht, die Handelsgröße der Handelskauf, die Handelskette das Handelspackung, der Handelswert, hoc anno, die Jahresbilanz, die Mailorder, die Offerentin, on call, platzieren.

У значній мірі поповнилася лексика яка співвідноситься з фінансами? фінансовими установами? діяльністю бірж: das Fixing, der Floor, die Gewinmmitnahme, das Insidergeschäft, das Options geschäft, das Rally.

Ми виділили також інновації новітнього часу які пов'язані з системою оподаткування, з новими податками або з новими назвами існуючих податків: die Grenzabfertigung, die Zollbeamtin, die Zollbestimmung, die Zollfahnderin, die Zollnerin.

У досліджуваному матеріалі ми також виділили лексеми, які позначають назви із сфери банківської діяльності: die Abbuchung, das Abgeld, abzinsen, das Arrangement, das Finanzierungsgschäft, der Float,der Freiverkehr, geldwert, der Greenback, die Investmentgeschaft, das Investmentsparen, die Offenlegungspflicht, die Prime Rate, das Querschreiben, das Rektaindossament, die Rektaklausl; грошовий обіг: devalvieren, die Reisekasse, die Remittentin, goldwert.

Поповнився також лексичний склад номінаціями, пов'язаними із соціальним страхуванням: die Beitragsgruppe, beitragslos, die Beitragslos, die Beitragspflicht, die Fehlzeit; пенсійним страхуванням: der Grundberitrag, die Rentenempfangerin, die Rentenformel, die Rentenlucke, die Rentnerband.

Кількісно розширилася тематична група концептів юриспруденції на означення широкого спектра юридичних понять, процесів, організацій та інше.

Науковий та технічний прогрес, виникнення нових наукових напрямків та перегляд традиційних систем наукових знань, взаємне проникнення та перетин окремих галузей науки та техніки, створення нових наукових дисциплін, організація численних нових галузей виробництва – все це вимагає утворення нових слів для позначення нових понять, процесів тощо. Це дає підставу стверджувати, що в кінці XX ст. – на початку XXI ст. спеціальна лексика стає основним джерелом поповнення та оновлення словникового складу будь-якої мови, а також засобом карбування нових мовних одиниць.

Утворення нових слів-термінів за допомогою використання іншої мови є одним з найпродуктивніших засобів поповнення словникового складу. Іншомовна запозичена лексика в багатьох випадках задовольняла потреби термінологічної номінації на різних етапах розвитку мови, про що свідчить історія науки та техніки. Зараз заслуговує на увагу процес запозичення англо-американських термінів, оскільки нова термінологія в багатьох випадках виникає в США у зв'язку з передовими технологіями. Адже економічний потенціал США після другої світової війни зростав нечуваними темпами. США зміцнили свої позиції та репутацію найзаможнішої та наймогутнішої держави світу. Насамперед стрімко розвивалася автомобільна промисловість. Будівельний бум, викликаний наданням значних пільг учасникам війни, спричинив до розвитку міст і селищ. Збільшення витрат на оборону у зв'язку з ескалацією "холодної війни" також сприяло економічному прогресу. Багато американських компаній прагнули заснувати в інших країнах дочірні підприємства, аби постачати виготовлені на них товари безпосередньо на місцеві ринки. Незаперечним стало домінування в економіці країни робочих місць у сфері послуг. Могутній імпульс для розвитку цієї сфери спричинило поширення комп'ютерної техніки. У 50-х та 60-х роках, втілюючи в життя нові військові та космічні програми, уряд США здійснив чималі капіталовкладення в розвиток комп'ютерних технологій.

Зовнішня торгівля і глобальні економічні стратегії США істотно змінили свої напрямки і тенденції на впровадження політики лібералізації міжнародної торгівлі та координації світової економічної системи.

Упродовж значної частини повоєнного періоду Сполучені Штати займали панівне положення на багатьох експортних ринках завдяки індустріальній системі, яка залишилась практично неушкодженою внаслідок війни, а також завдяки перевагам своєї технічної бази та виробничих технологій. Економічна взаємозалежність Сполучених Штатів та інших країн зростала в геометричній прогресії, про що свідчить заснування Міжнародного валютного фонду, який був

створений з метою стабілізації курсів національних валют, Світового банку – багатонаціональної установи, яка поставила своїм завданням сприяння міжнародній торгівлі та економічному розвитку через надання позик тим країнам, що не можуть роздобути коштів для виходу на міжнародний ринок – і Загальної угоди з тарифів і торгівлі, підписаною 23 країнами у 1947 році, а на кінець 80-х років – вже понад 90 країнами.

Ці події зумовили появу таких інтернаціонально відомих понять як *International Monetary Fund (= IMF), General Agreement on Tariffs and Trade (=GATT),* які позначаються в німецькомовних текстах німецькими еквівалентами, у тому числі і кальками: *Internationaler Währungsfonds (= IWF), General- Tarif- und Handelsabkommen* тощо. Зазначимо, що офіційні найменування володіють внаслідок складних міжнародних взаємовідношень різним ступенем стабільності. Так, ще недавно відоме найменування – абревіатура *Cocom (*англ. *Coordinating Committee for Multilateral Export Controls) = КОКОМ* припинила своє існування у 1994 р., а на його місці був створений *"Neues Forum" (= Новий форум)*, замість *GATT* виникла у 1995 р. *Всесвітня торгова організація WWO = Weltwirtschaftsorganisation.* Абревіатура *EWG = Europäische Wirtschaftsgemeinschaft* офіційно була змінена у 1973 р. абревіатурою *EG = Europdische Gemeinschaft* тощо.

Великомасштабну участь Сполучених Штатів у програмах допомоги економічному розвитку можна простежити впродовж періоду, що настав після закінчення другої світової війни, коли США вирішили надати допомогу країнам Європи в їхніх зусиллях по відновленню національних економік. Започаткований у квітні 1948 року план Маршалла почав успішно втілюватись, і стало зрозумілим, що повоєнна Європа знаходиться на шляху до відродження [4, 50].

Створення Європейського Співтовариства, до якого входить також і Великобританія, дало поштовх для появи і запозичення у різні мови таких нових слів як: *Eurodollars, Eurodollar-Markt* тощо. З 1995 р. стала реальністю єдина валюта ЄС – "євро" – *der Euro,* яка змінила колишню назву *ECU – "екю".* У зв'язку з появою *Euro* виникли новоутворення *Euro-Raum, Euro-Staaten,* а Центральний Європейський банк у Франкфурті отримав назву *Euro-Tower.*

Всі ці економічні та політичні процеси не могли не відбитися у мові. Адже мова не лише забезпечує можливості обміну знаннями між людьми, але й є необхідною умовою пізнавальної і взагалі суспільної діяльності людини. Про це свідчить велика кількість запозичень англо-американського походження у різних сферах суспільного життя людини не лише в німецькій мові, але й у інших європейських мовах. Наприклад,

економічна лексика: укр. *бракераж, маркетинг, бізнес, ваучер, інвестор, капітал, консалтінг, трест, холдинг, свінг* [10] рос. *спонсор, менеджмент, брокер, маркетинг, чартер, кнок-даун* фр. *eurodollar, stagflation, marche* [11] нім. *Manager, Budget, Clearing, Leasing, Trademark, Voucher, Joint-venture* [6] тощо.

суспільно-політична: укр. *імпічмент, мітинг* [10] рос. *брифинг, импичмент, истэблишмент* фр. *relations publiques, parlement* [11] нім. *Kongreß, Parlament, Meeting, Briefing, Bias, Black-Power, Career Girl, Downswing* [6] тощо.

наука та техніка: укр. *комп'ютер, дисплей, факс, інтернет, дискета, сканер* [10] рос. *таймер, компьютер, дисплей, блюминг, конвейер, файл* фр. *blooming, hülio-ingünierie* [11] нім. *Computer, User, Disk, Internet, Chip, Fax* [6] тощо.

військова лексика: укр. *блокада, ескалація, екстрадикція, танк* [10] рос. *блокада, бумеранг, эскалация* [12] тощо.

спортивна термінологія: укр. *аеробіка, бокс, футбол, хокей, старт, спорт* [10] рос. *бодибилдинг, кикбоксинг, тайм-аут, фристайл, картинг, матч-реванш* [12] фр. *scorer, para-skiing, rollerball, sparing-partner, boxe, hockey, tennis* [11] нім. *Boxer, Skateboard, Champion* [6] тощо.

терміни культури та мистецтва: укр. *джаз, рок, панк, шоу, хіпі* [10] рос. *джаз, диско, мюзикл, сериал, поп-, рок-музыка, шоу, твист* [12] фр. *progressive rock, piraterie, minicassette, land art* [11] нім. *Rock-Musik, Disk-Jockey, Entertainment, Show, Blues, Hitparade, Cool Jazz, Boogi-Woogi, Boston, Brassband* [6] тощо.

Отже, враховуючи той факт, що спеціальна лексика будь-якої мови є гетерогенною і генетично відрізняється від лексики загальної мови, теоретично і практично видається важливим прослідкувати вплив запозиченої лексики (англо-американської) на розвиток німецької спеціальної лексики з економіки та їх міжмовну взаємодію.

Для економічної підсистеми лексики сучасної німецької мови характерна тенденція до глобалізаційних процесів, тобто інтернаціоналізації лексики. Інтернаціоналізація – явище, притаманне всім мовам світу, і кількість інтернаціоналізмів у мові постійно збільшується. Визначальна риса інтернаціоналізмів сформульована А.О.Білецьким: інтернаціоналізми – "лексичні одиниці, які функціонують не менш як у 3-х мовах, до того ж із неблизькоспоріднених мовних сімей" [3, 87]. О.Д.Пономарів розширює це визначення, доповнюючи його іншими характерними ознаками інтернаціоналізмів: це слова, що "вживаються в багатьох неблизько-

споріднених мовах і водночас зберігають спільність семантики та фонетико-морфологічної будови, переважають у сфері понять із галузі культури, науки, політики, мистецтва; як правило не мають відповідників у мові поширення " [5, 6].

Процеси інтернаціоналізації у літературних мовах вивчали В.В.Акуленко, А.О.Білецький, Л.П.Крисін. Існують певні критерії встановлення інтернаціонального характеру запозичень: формальні, семантичні та "кількісні" ознаки, за якими приймаємо, що "специфічними рисами лексичних інтернаціоналізмів є їхня омологічність – міжмовна схожість в планах змісту і вираження" [1, 12].

Процеси інтернаціоналізації охоплюють практично всі мови світу. Значну частку інтернаціональної лексики складають інтернаціоналізми грецького та латинського походження [9, 262]. Дедалі помітнішу роль у формуванні інтернаціонального фонду відіграють сучасні мови, зокрема англійська. Відомо, що англійська мова отримала статус Lingua franca (мова спілкування) у XX ст. і перетворилася з мови-реципієнта в мову-продуцента [7, 10]. Не менш значущим у зв'язку з зазначеними чинниками видається і той факт, що питома вага іншомовної лексики, зокрема англійської, є досить значною в спеціальній термінології, в якій з особливою силою відбивається тенденція до інтернаціоналізації словникового фонду, про що засвідчували вчені ще в 70 р.р. XX ст. [2]. Зазначений процес у значній мірі визначають: матеріальна діяльність носіїв мови, міжнародні контакти, взаємовплив мов тощо. Інтернаціоналізми англійського походження поповнюють склад не лише французької та німецької мов, але й інших, зокрема слов'янських мов [8].

Як вже зазначалося вище, лексична група інтернаціоналізмів перетинається насамперед з тематичними групами лексики. Останнім часом помітно збільшився обсяг лексики інтернаціонального походження, відповідно, її вплив на розвиток загальної мови. Активне словотворення неологізмів викликане потребами розвитку науки і техніки. Ф.О.Нікітіна вважає, що можна говорити про існування "міжнародного термінологічного ареалу", в якому "перебувають і спільні процеси, і навіть певні словотвірні тенденції (спільні елементи з класичних мов, схожі словотвірні моделі)". Так, існують єдині правила укладання договорів найбільш уживаних в міжнародній торгівлі, які були встановлені міжнародною торговою палатою ще в 1936 році, а в 1953 доопрацьовані і відомі під назвою "Incoterms (International Commercial Terms) 1953". Вони слугують для кращого взаєморозуміння підприємців різних країн:

CAF (cost and freight = Kosten und Fracht) – КАФ (вартість і фрахт),
CI (Cost and insurance = Kosten und Versicherung) – CI (вартість і страхування),
DAF (Delivered at frontier = zur Grenze geliefert) – доставлено до кордону,
FOA (Free on aircraft = Frei Flugzeug geliefert) – франко-літак,
FOB (Free on bord = Frei an Bord) – ФОБ, франко-борт,
FPO (Free Post Office = Postamt geliefert) – франко-почтамт тощо.

Цей мовний факт (у даному випадку абревіація), який забезпечує появу нових словникових елементів не тільки в літературній мові, але й у термінологічній лексиці, є потужним внутрішньомовним стимулом, який дістав назву як тенденція до "мовної економії" (О.Єсперсен) або "закон економії мовних зусиль" (А.Мартіне) [4, 45]. Ця тенденція знаходить своє вираження в тому, що в процесі спілкування мовці здійснюють відбір мовних засобів, які найбільше відповідають їх прагматичним спрямуванням. Процес запозичення в цьому випадку здійснюється не з метою номінації нових для німецької дійсності реалій, а з метою більш раціонального вираження тих чи інших вже відомих понять, заміна описових конструкцій або складних слів у німецькій мові більш точними, компактними найменуваннями, наприклад, *Joint-venture* замість *Gemeinschaftsunternehmen, Manager* замість *Geschäftsfьhrer, Job* замість *Beschäftigung* або *Arbeitsplatz* тощо.

Іншим проявом прагнення мовної системи до семантичної регулярності є тенденція до узагальнення або інтеграції. В її результаті в мові створюються узагальнюючі назви для однотипних явищ, предметів тощо, наприклад різного роду апарати та пристрої для запису зображення і його звукового супроводу на магнітну плівку – *Videoaufzeichnung, Videoband, Videorecorder, Videokamera, Videokanal, Videosignal* – були узагальнені родовим поняттям *Videotechnik*. Таким чином виявляється закон абстрагування в мові, коли на основі більш конкретних елементів мови розвиваються менш конкретні.

Але поряд з вище зазначеною тенденцією постійно присутня й протилежна тенденція – тенденція до диференціації, відповідно до якої створюються уточнюючі назви для загальних понять, тобто виникають парадигми, побудовані на гіперо-гіпонімічних стосунках [4]:

Check = Scheck	чек	*Bankscheck* банківський чек
		Reisescheck дорожній ~
		Barscheck касовий ~
		Distanzscheck іногородній ~
		Platzscheck місцевий ~
		Travellerscheck туристський ~

Ці запозичення з'явилися у складі німецької мови зовсім недавно, але явища, які вони позначають, виникли раніше у зв'язку зі спеціалізацією в різних галузях економіки, науки, техніки, виробництва. Однак їх словесне відображення здійснювалось в узагальненому плані, тому й виникла потреба в уточненні цих словесних знаків, які були б зручними для спілкування.

Науковий та технічний прогрес, виникнення нових наукових напрямків та перегляд традиційних систем наукових знань, взаємне проникнення окремих галузей науки та техніки, створення нових наукових дисциплін, організація численних нових галузей виробництва – все це вимагає утворення неологізмів для позначення нових понять, процесів тощо. Це дає підставу стверджувати, що в кінці XX ст. – на початку XXI ст. економічна лексика стає одним з основних джерел поповнення та оновлення словникового складу будь-якої мови.

З огляду на те, що тематична група економічної лексики в сучасній німецькій мові є гетерогенною і відрізняється від загальновживаної лексики, теоретично і практично видається важливим прослідкувати вплив запозиченої лексики (англо-американської) на розвиток німецької спеціальної лексики з економіки.

Зміни, що відбулися і відбуваються в економічному житті Німеччини й у всьому світі в цілому (тенденції до глобалізації та інтеграції), вимагають докорінних змін у підході до розв'язання економічних проблем. Впровадження нових науково-технічних технологій, які зазнали значного поширення в багатьох розвинутих країнах світу, вплинуло на формування та подальший розвиток економічної лексики сучасної німецької мови.

Тематична група економічної лексики засвідчує основну тенденцію до кількісних та якісних зрушень у лексиконі сучасної німецької мови та вдосконалення її системи. Вона дозволяє також визнати, що кожна наука постійно вдосконалює свою термінологію в міру розвитку й поглиблення наукових знань.

Отже, мова – це творчий процес, діалектична взаємодія "неперервного творчого процесу творення" та свободи індивідуального вираження і об'єктивної необхідності порозуміння та втілення в мові людського досвіду. Це дає нам можливість стверджувати пріоритети дослідження будь-яких мовних явищ в динаміці їх розвитку, а не як незмінну сталу систему мовних форм.

Список використаних джерел

1. Акуленко В.В. Лексические интернационализмы: итоги, перспективы, методы исследования // Интернациональные элементы в лексике и терминологии / В.В. Акуленко – Харьков: Вища школа, 1980. – С. 10-42.
2. Балашова Е.В. Синонимия в английском подъязыке обработки металлов давлением // Теоретические проблемы научно-технической терминологии и практика перевода: Тезисы докладов зональной научной конференции. / Е.В. Балашова – Омск: Изд. центр Омск. политехн. ин-та, 1985. – С.18-19.
3. Білецький А.О. Про мову і мовознавство: Навчальний посібник. / А.О Білецький – Київ: АртЕк, 1997. – 224 с.
4. Волков С.С., Сенько Е.В. Неологизмы и внутренние стимулы языкового развития // Новые слова и словари новых слов. / С.С. Волков, Е.В. Сенько – Ленинград: Наука. – 1983. – С.43-57.
5. Головин Б.Н. О некоторых проблемах изучения терминов // Филология: Вестник Моск. гос. ун-та. / Б.Н. Головин– 1972. – № 5. – С. 4-15.
6. Дмитровская Е.И. Фоно-орфографическое, морфологическое и лексико-семантическое освоение англицизмов современного немецкого языка: Автореф. дис...канд.филол.наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / Дмитровская Е.И. – Львов, 1969. – 20 с.
7. Домашнев А.И. К проблеме языка общения в объединённой Европе / А.И. Домашнев // Вопросы языкознания.– 1994. – № 5. – С. 3-18.
8. Жлуктенко Ю.А. Лингвистические аспекты двуязычия. / Ю.А. Жлуктенко– Київ: Вища школа, 1974. – 176 с.
9. Захарчук Е.А. Греко-латинские элементы в многокомпонентных единицах терминологии предпринимательства / Е.А. Захарчук // Наука і сучасність: Зб. наук. праць. – Київ: Логос. – 2000. – [Т. 7] – Вип. 2. – в 2 ч. – С. 262-269.
10. Кислюк Л.П. Словотвірний потенціал запозичень у сучасній українській літературній мові (на матеріалі англійських та німецьких запозичень): Дис...канд. філол. наук: спец. 10.02.15. / Л.П. Кислюк – Київ, 2000. – 238 с.
11. Клименко А.С. Социолингвистический аспект англо-американских заимствований в современном французском языке новейшего периода: к вопросу о нормализации англицизмов: Дис...канд. филол. наук: спец. 10.02.05. "Романські мови" / А.С Клименко. / – Киев, 1995. – 242 с.

12. Константинова Н.Л. Иноязычные заимствования и система языка (на материале англоязычной лексики в финансово-экономической терминосистеме немецкого языка) / Н.Л. Константинова // Филологические науки. – 1999. – № 2. – С. 86-92.
13. Duden Deutsches Universalwörterbuch. – L., völlig neu bearb. U. stark, erw. Aufl. – Mannheim et al.: Dudenverlag, 1989. – 1816 S.

Анотація. *В рамках порушеної в даній статті проблематики та отриманих результатів можна намітити перспективу подальших досліджень. Пізнання людиною навколишнього світу та вдосконалення суспільства є безперервним процесом, у ході якого зазнають постійної трансформації зв'язки мовної системи з позамовною реальністю. Постійним є її вдосконалення відображення зовнішнього світу в словах, уточнення мовної картини світу. В сучасну епоху бурхливого суспільного розвитку постійно виникають нові зовнішні імпульси, що стимулюють розвиток лексико-семантичної системи мови та диктують необхідність звернення лінгвістів до лексичних процесів, реєстрації словникових змін та моделювання розвитку словникового складу мови. Велике значення має, на наш погляд, також процедура кодифікації сучасних вокабулярних інновацій словниками різних типів.*

Ключові слова: *економічна лексика, неологізм, динамічні процеси, інтернаціоналізація лексики.*

Summary. *Within the framework of the touched in the given article problem and the received results it is possible to draw the prospect of further researches. Cognition of the environment and perfection of the society by a man is a continuous process, during which the links of the linguistic system with extrailinguistic reality are under constant transformation. Perfection of outer world reflection with the help of words and clarification of the linguistic worldview is permanent. Nowadays in the epoch of great public development new external impulses are constantly arising. They stimulate the development of the lexical and semantical language system and dictate the necessity of appealing to the lexical processes, registration of dictionary changes and design the development of dictionary composition of the language. In our opinion a considerable interest represents coding of modern vocabulary innovations by the dictionaries of different types.*

Key words: *economic vocabulary, neologism, dynamical process, internationalization of vocabulary.*

УДК: 81'373.7:811.161.2'282.2

Коваленко Н. Д.

ЗАСАДИ ПОБУДОВИ СЛОВНИКА НАРОДНИХ ПОРІВНЯНЬ

У повсякденній діяльності народ витворює та розкриває багатство своєї мови, свого самобутнього розуму, незвичайної та багатої творчої фантазії, тому слово є носієм не тільки певного значення, але й попереднього досвіду людини і всієї нації.

Дослідження проблематики порівнянь у говірковому мовленні має особливе значення для розв'язання й обґрунтування низки теоретичних питань мовознавства й діалектології зокрема. Вивчення закономірностей та особливостей функціонування стійких порівнянь, їх проекції на цілий текст завжди буде актуальним з огляду на специфіку живого народного мовлення, а особливо тим, що «переважання експресивності над предметно-логічним наповненням змісту фразеологізмів, намагання постійно підтримувати її в мовленні, викликає необхідність поповнення й оновлення фразеологічного фонду» [6, 5].

Вагомий внесок у систематизацію та збереження фразеологічного фонду окремих говірок української мови зробили Г. Аркушин [1], Н. Вархол, А. Івченко [2], В. Ужченко, Д. Ужченко [8], М. Доленко [5], В. Чабаненко [10]. Цінним є лексикографічний досвід укладання словників народних порівнянь: 1) зведених В. Мокієнка, Т. Нікітіної [7] (на матеріалі російської мови), О. Юрченка, А. Івченка [11]; 2) регіональних Г. Доброльожі [3; 4].